

Schaktningsövervakning vid Nyströmska gården

Kvarteret Hermoden i Köping

RAÄ 148:1 stadslager, Köpings kommun och socken, Västmanland

Erica Strengbom

ARKEOLOGGRUPPEN AB RAPPORT 2016:84

ARKEOLOGISK UNDERSÖKNING
I FORM AV SCHAKTNINGSÖVERVAKNING

Schaktningsövervakning vid Nyströmska gården

Kvarteret Hermoden i Köping

RAÄ 148:1 stadslager, Köpings kommun och socken, Västmanland

Erica Strengbom

Lst dnr 431-840-2016

ARKEOLOGGRUPPEN I ÖREBRO AB
Drottninggatan 11, 702 10 Örebro
Telefon 019-609 04 10

www.arkeologgruppen.se
arkeologgruppen@arkeologgruppen.se

© 2017 Arkeologgruppen AB

Arkeologgruppen rapport 2016:84

Författare Erica Strengbom

Grafisk form Nina Balknäs@Högtorps Diverse

Omslagsfoto Nyströmska gården med schaktet i förgrunden sett från öster.
Foto taget av Erica Strengbom.

Kartor ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriet Dnr R50223371_160001

Innehållsförteckning

Sammanfattning	5
Inledning	5
Bakgrund och kulturmiljö	5
Tidigare undersökningar	6
Syfte och frågeställningar.....	6
Metod	6
Resultat	7
Tolkning	9
Utvärdering av resultaten i förhållande till undersökningsplanen	9
Referenser	10
Tekniska och administrativa uppgifter.....	11
Bilaga	12

Bilaga 1. Schakttabell

Figur 1. Karta över trakten kring Köping med den aktuella undersökningsplatsen markerad med en svart cirkel. Skala 1:250 000.

Sammanfattning

På uppdrag av Länsstyrelsen i Västmanlands län har Arkeologgruppen i Örebro AB genomfört en arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning i kvarteret Hermoden 1, där ny en ny fjärrvärmeservis skulle installeras till Nyströmska gården. Schaktningsövervakningen genomfördes den 15 augusti år 2016. Området ligger inom fornlämning Köping 148:1 som utgör stadens medeltida – historiska stadslager. Schaktet som övervakades var cirka 50 meter långt.

Vid undersökningen påträffades sentida lämningar i form av ett kollager med bränt tegel och flintgods, ett stolphål och ett raseringslager.

Inledning

Med anledning av utbyte av fjärrvärmeledning i kvarteret Hermoden och Nyströmska gården har Arkeologgruppen AB utfört en arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning. Uppdraget utfördes på uppdrag av Länsstyrelsen i Västmanlands län och bekostades av Köpings kommun. Schaktarbetet utfördes den 15 augusti år 2016. Markarbetena utfördes inom den sydöstra begränsningen för medeltida – historiska stadslager fornlämning 148:1.

Nyströmska gården är belägen i den västra delen av staden och gården är Köpings sista bevarade ågård med anor från 1600-talet.

Bakgrund och kulturmiljö

Köping nämns i skriftliga källor första gången år 1257 under namnet Laghlösa-köping. Namnet kommer troligen av att handelsplatsen saknade stadsrättigheter. Köping uppstår på Köpingsåsen som en centralort, en handels- och marknadsplats, för den omgivande jordbruksbygden med hamn vid Mälaren. Köpings sigill är känt från år 1349, men stadsfunktioner, borgmästare och rådhus, är kända först från 1400-talet. Under medeltiden har staden främst legat väster om Köpingsån, vilket idag manifesteras tydligast i den klassiska stadsplanen med ett torg som flankeras av kyrka och rådhus, vilka har legat i den norra delen av den medeltida staden. År 1540 drabbades Köping av en stadsbrand och stora delar av den medeltida bebyggelsen brann ner. År 1889 inträffade ytterligare en brand som ödelade stora delar av staden väster om Köpingsån (Strengbom 2015:44). En av de få platser i den västra stadsdelen som klarade sig undan branden år 1889 var Nyströmska gården, platsen för den aktuella undersökningen. Där finns två större och ett mindre bostadshus samt ett snickeri och två uthus. Gården är dokumenterad från år 1635 och fungerade som snickargård från år 1870. De nuvarande bostadshusen byggdes i början av 1800-talet med en utbyggd del som tillkom omkring år 1880 (www.koping.se).

Tidigare undersökningar

Vid en genomgång av tidigare arkeologiska undersökningar i Köping kan konstateras att de flesta arkeologiska undersökningar som utförts är gjorda på den västra sidan av Köpingsån, platsen för det medeltida Köping.

Nordväst om undersökningsområdet ligger Mullgatan, där den medeltida kyrkan St Olof ska ha funnits. St Olofkyrkan revs under 1440-talet. Byggnadens exakta placering är inte känd, men i området kring Mullgatan har sedan 1800-talets slut minst 80 skelett påträffats inom det som varit kyrkans begravningsplats (Björnänger 1989:25).

Norr om undersökningsområdet ligger Östra Långgatan som varit föremål för flertalet arkeologiska undersökningar bland annat har fynd av en sammansatt kam som daterades till 1200-tal gjorts. Vid samma tillfälle ¹⁴C-daterades ben från ett kulturlager som gav datering till 1300–1640 AD (Ahlström 2009:19).

Syfte och frågeställningar

Syftet med schaktningsövervakningen var att dokumentera fornlämningen för att tillvarata kunskap som förväntas bidra till områdets historia och som kan bli till nytta för samhällsplanering.

Förundersökningen skulle klargöra följande:

- *fornlämningens utbredning i schaktet*
- *bedömning av kulturlager, anläggningar och fyndkaraktär, mängd och bevarandegrad*
- *preliminär datering*
- *preliminär tolkning av fornlämningen.*

Metod

Arbetet utfördes som en schaktningsövervakning, vilket innebar att en arkeolog övervakade grävandet. Arbetet utfördes med maskin som skiktvis grävde ner till lager och anläggningsnivå. Lager och anläggningar grävdes för hand för att utröna tillkomst och funktion. Dokumentationen i plan skedde med RTK-GPS, och den skriftliga dokumentationen bestod av schaktbeskrivningar, anläggningsbeskrivningar, kulturlagerbeskrivningar samt beskrivningar av stratigrafiska relationer. Lager och anläggningar har i första hand daterats utifrån fyndmaterialet.

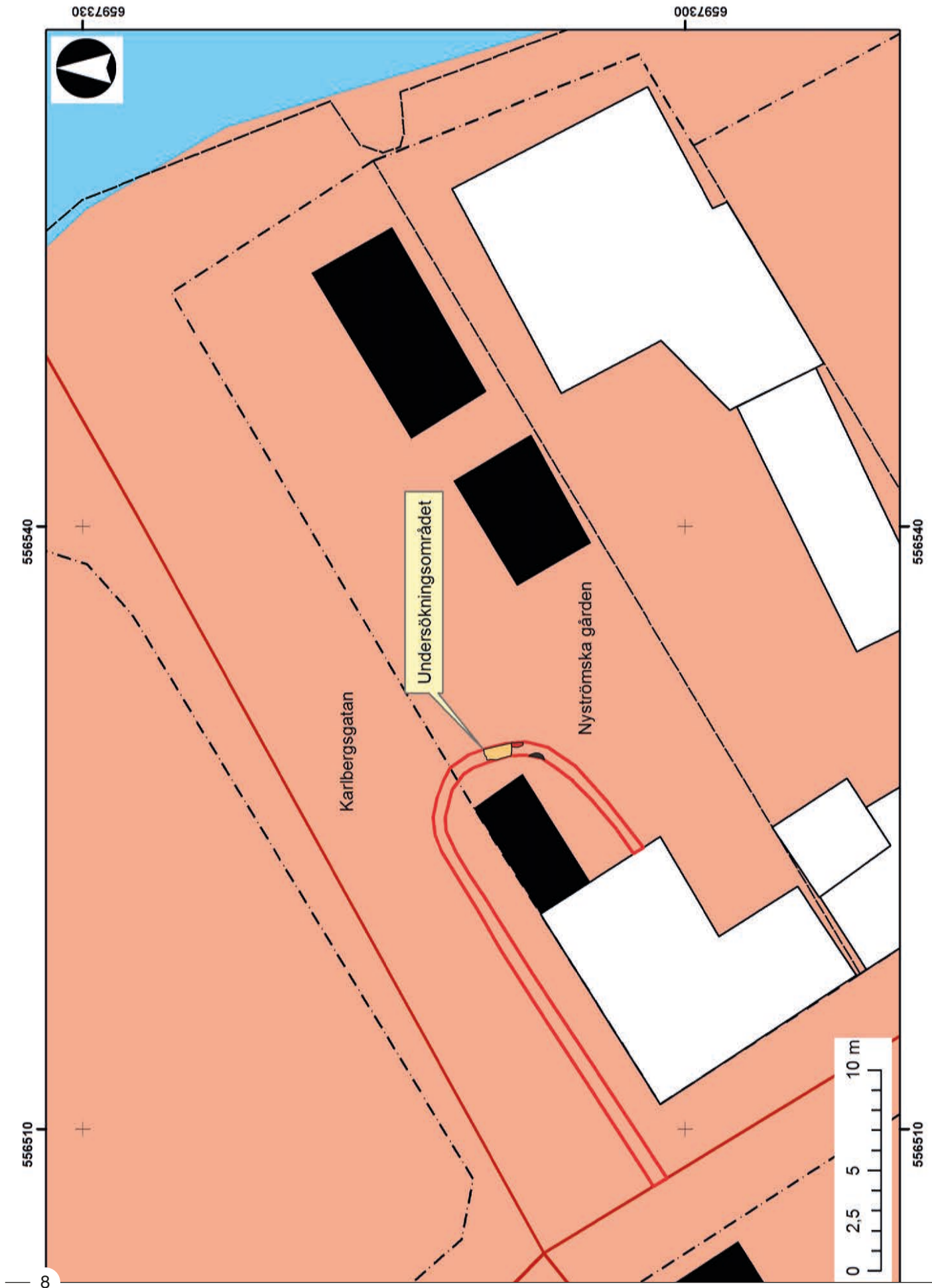
Figur 2. Östra delen av gårdsplanen med schaktet i förgrunden sett från sydväst. Foto av Erica Strengbom.

Resultat

Schaktens sammanlagda längd var cirka 50 meter. Bredden på schaktet var cirka 0,40–0,60 meter och djupet varierade från 0,50–0,70 meter. Schaktet utgick från det sydöstra hörnet av den utbyggda bostadsdelen av Nyströmska gården och grävdes längs med gårdsplanen i östlig riktning. I höjd med infarten till gården grävdes schaktet i en båge runt huset och ut på Karlbergsgatan. Där grävdes schaktet västerut längs med trottoaren.

På innergården låg ett cirka 0,50 meter tjockt lager av grus och småsten blandat med tegel direkt under grässvålen. Gruset låg direkt på steril grå lera. I höjd med utbyggnadens sydvästra hörn fanns ett kol- och sotlager mot schaktbotten. Lagret var synligt i cirka 0,70 meter längs med schaktet och mätte 0,03 meter i tjocklek. Bränt tegel och en bit flintgods noterades i lagret.

Strax norrut påträffades några större stenar som täckte ett stolphål. Stolphålet låg cirka 0,30 meter under marknivå och var grävt genom den sterila leran ner till ett djup av 0,70 meter. Stolphålet var igenfyllt med murbruk, tegelfnyk och småsten. Stolphålet var täckt av ett tunt lager sammansatt av krossat tegel, murbruk, puts och delar av en kaffekopp i porslin. I höjd med utbyggnadens nordvästra hörn fanns rester av ett kompakt 0,10 meter tjockt lager av grus och rundade småstenar. Under detta lager fanns ett 0,10 meter tjockt infiltrationslager av silt med enstaka kolfragment. Där schaktet svängde väster ut på Karlbergsgatan påträffades två befintliga kabelschakt och en stenkulvert på 0,70 meters djup. Där fanns ingen bevarad stratigrafi.

Figur 3. Plan över undersökningsområdet. Schaktet är markerat med rött. Skala 1:250.

Tolkning

Både fynd och stratigrafi pekar på att lämningarna hör samman med de yngre faserna av gårdsbebyggelsen från 1800-tal och framåt. Kollagret låg på den sterila leran och det fanns inga spår av bränd markhorisont, så det är troligen utkast från en eldstad. I kollagret hittades bränt tegel och en bit av ett fat i flintgods, vilket antyder en sentida datering. Fyllningen i stolphålet och lagret bör ha tillkommit i samband med eller efter att boningshuset byggdes ut år 1880. Stolphålet kan ha hållit exempelvis en grindstolpe och småstenslagret kan vara rester av en gårdsplan.

Utvärdering av resultaten i förhållande till undersökningsplanen

Undersökningen följde den upprättade undersökningsplanen där syftet var att dokumentera fornlämningen och därigenom tillvarata kunskap som förväntas bidra till områdets historia och nytta för framtida samhällsplanering.

Förundersökningen skulle klargöra följande:

- *fornlämningens utbredning i schaktet*
- *bedömning av kulturlager, anläggningar och fyndkaraktär, mängd och bevarandegrad*
- *preliminär datering*
- *preliminär tolkning av fornlämningen.*

Arkeologgruppen i Örebro AB anser att syftet med undersökningen är uppfyllt och att det klarlagts i vilken omfattning och utbredning fornlämning finns i undersökningsområdet. I den mån det har varit möjligt har lager daterats.

Referenser

Tryckta källor

- Alström, U. 2014. *Fjärrvärme i Östra Långgatan, Köping*. Arkeologisk förundersökning i form av schaktningsövervakning. Stiftelsen Kulturmiljövård Rapport 2014:7.
- Alström, U. 2011. *En ledningsdragning i Östra Långgatan, Köping*. Arkeologisk förundersökning i form av schaktningsövervakning. Stiftelsen Kulturmiljövård Rapport 2011:37.
- Alström, U. 2009. *Fjärrvärme i Ö. Långgatan, Köping*. Arkeologisk förundersökning i form av schaktningsövervakning. Kulturmiljövård Mälardalen Rapport 2009:19.
- Björnånger, O. 1989. *Köping från forntid till nutid*. Köpings kommun. Köping.
- Strengbom, E. 2015. *Schaktningsövervakning vid Glasgatan och Torggatan i Köping*. Arkeologgruppen AB rapport 2015:44.

Kartor och arkivmaterial

WEBBMATERIAL

www.koping.se 2016-12-21

Tekniska och administrativa uppgifter

Landskap	Västmanland
Län	Västmanland
Kommun	Köping
Socken	Södertälje
Fastighet	Kvarteret Hermoden 1
Fornlämningsnummer	Köping 148:1

Projektledning	Erica Strengbom
Personal	Erica Strengbom

Undersökningstid	2016-08-15
Undersökt yta	30 m ² , 50 löpmeter
Koordinater	X 556510 Y 6597300
Koordinatsystem	SWEREF 99 TM
Höjdsystem	RH 2000

Länsstyrelsens diarienummer
431-840-2016

Arkeologgruppens projektnummer
2016_22

Arkiv

Arkivmaterial förvaras tillsvidare hos Arkeologgruppen AB.

Digitalt arkiv

Digitala data förvaras tillsvidare hos Arkeologgruppen AB.

Fynd

Inga fynd omhändertogs.

Bilaga

Bilaga 1. Schakttabell

Schaktnr	Storlek (m)	Djup (m)	Beskrivning
1	50x0,60	0,50–0,70	Påfört gruslager upp till 0,5 meter tjockt. Sentida raseringslager, stolphål, kollager samt äldre gårdsplan. Steril marknivå på 0,5 –0,6 meter under nuvarande marknivå. På Karlsbergsgatan helt söndergrävt.

